

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות הורגית

גליליגרות לעיון בפרשת השבוע
בצרכיך ד"ר נחמה ליבוביץ

בר תשא (תשכ"ג)

ל"ג ז-י"א

א. ז: ומשה יקח את האהל ונסת לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה.

רש"י ז' ד"ה יקח: מאותו עון וחלאת.

רש"י ז' ד"ה יקח את האהל: לשון הרהור, הוא לוקח את אהלו ונוסחו מחוץ למחנה. אמר: "מנודה לרב - מנודה לתלמיד".

רש"י לפסוק י"א ד"ה וישב אל המחנה... והדבר הזה נהג טעם מיום הכפורים עד שהוקם המשכן ולא יותר. שהרי בשבעה עשר בתמוז בשתכור הלוחות ובי"ח בתמוז שרף את העגל ודן את החוטאים ובי"ח עליה, שנאמר (ל"ב ל) "ויהי ממחרת ויאמר טעם אל העם...". עשה שם ארבעים יום ובקש רחמים שנאמר (דברים ט) "ואתנפל לפני ה' וג'". ובראש חדש אלול באמר לו (שם ל"ד ב') "ועלית בבקר אול חר סיני" לקבל לוחות ארונות ועשה שם ארבעים יום, שנאמר בהם (דברים י) "ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים וג'". מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון. אמר משה אמרעיים היו בכעס. בי' בתשרי נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו למשה "סלחתי" ומסור לו לוחות אחרונות וידר והתחיל לצוות על מלאכת המשכן ונשארו עד אחד בניסן ומשהווקם, לא נדבר עמו עוד אלא מאהל מועד.

ראב"ע ד"ה האהל: אהל שלו, כמו (שם י"ח ז') "ויבואו האהלה" וחנה טעה בבדל מישראל בעבור הכבוד שידבר עמו. וזה היה אחרי שחוריד הלוחות השניים כתובים, והחלו ישראל לעשות המשכן, וקרא לאהל - "אהל מועד" כי ה' נועד לו שם עד שנעשה המשכן. ואין מוקדם ומאוחר בתורה.

אבן כספי ד"ה ומשה יקח: הכונה כי משה בעבור חטאם בעגל ולחכות הכונה ה' ית', שאמר לישראל "כי לא אעלה בקרבך" חרחיק גם הוא אהלו מנוכחם ונסתח רחוק ממחנם, וכל זה כדי שיכנעו עוד וי' דבר אל ה'.

קאסוטו: הואיל וראה משה שעבשו לא היה ה' מרשה לבנות את המשכן כפי התכנית שעלתה במחשבת תחילה, מפני שלא היו בני ישראל ראויים לכך, הגה את הרעיון להכין דבר שיוכל לעמוד לפי שעה במקומו של המשכן, עד יעבור זעם. לא היה אפשר לו להתייחד עם השכינה בתוך מחנה ישראל, מכיון שהמחנה נטמא בעוון עבודה זרה, וה' לא רצה לחשרו בו את שכינתו, ולפיכך לקח משה את אהלו ונסת אותו מחוץ למחנה, כדי שיוכל לשמש לו מקום מועד ביגור ובין ה'. זהו עיקר הכונה של הפסוק (ז-י"א).

1. הרא"ם מעיר לפירוש רש"י דלפיל: מה שכתב רש"י שהדבר היה נהג טעם מיום הכפורים עד שהוקם המשכן ולא יותר אינו אלא בענין הלמוד, מפני שקודם יום הכפורים לא היה פגור לא ללמוד ולא ללמד מחמת טרדת העמל... אבל לקיחת האהל מחוץ מחנה ישראל לגמולו מחוץ למחנה, כי אומר שחיה אחר יום הכפורים?
2. כמה דעות באמרו פ"י ארבעה הג"ל בשאלת הקבו של "אהל מועד" זה ויצאת משה אל מחוץ למחנה?
3. מה בין ר' יוסף אבן כספי לבין קאסוטו בהסברתם את כוונת משה בצאתו מן המחנה?
4. השווה את דברי קאסוטו כאן לדברי רש"י ואברבנאל בגליון תרומה תשי"ח, מהו החברל העקרוני ביניהם?

ב. הו' רחיק כצאת משה אל האהל יקומו כל העם ונצבו סתח אהלו והביטו אחרי משה עד בואו האהל.

וראה הפס את עמוד הענן עומד סתח האהל וקם כל העם והשתחרו איש סתח אהלו.

ירושלמי בכורים פרק ג' הלכה ג' "וחיה כצאת משה האהל יקומו כל העם" תרין אמוראין חד אמר לשבח וחד אמר לגבאי. מאן דאמר לשבח: "מיחמי צדיקא ומזכי" (=ידאו את הצדיק הזה חורכה ומזכה לאחרים, פרוש "פני משה"), ומאן דאמר לגבאי: "חזו שוקיה, חזו כרעיו, אכיל מן יהודאי, שתי מן יהודאי, כל סוליה מן יהודאי" (ראו סוקיו, ראו כרעיו, כמה שעבים מפני שאוכל מכל יהודים ושותה מכל יהודים וכל מה שיש לו הכל מכל היהודים. "פני משה").

שפת רבה נ"א (ו'): "והביטו אחרי משה" - ומה היו אומרים? ר' יוחנן אמר: "אשרי יולדתו של זה ומה היא רואה בו - כל יסיו הקב"ה מדבר עמו, כל יסיו הוא מושלם לקב"ה!" זהו "והביטו אחרי משה"

ר' חמא אמר: היו נוסרים: "חמי" (=ראה!) קדל דברי עמרם (=שוקיו של בן עמרם) וחבורי ונדר לו "אדא" משלט על מלאכת המשכן, אין אתה מבקש שיהא עשיר?!"

רש"י ד"ה כל תפס: עומדין ספניו ואין יושבין עד שנתכסה מהם.
ד"ה והביטו אחרי משה: לשבח. אשרי ילוד אשה שכך מובטח שהשכינה תכנס אחריו
לפתח אהל.

מלבי"ם ד"ה והיה כצאת משה: יספר כי העם בהשתוקקם אל נצח ה' ולהיות להם איזה דבר
קדוש שיכבילו נגדו עבודתם לה' אשר מתוך תשוקה זו גם באו למערת בעגל, היה
להם משה לקדוש ה' מכובד, כי הוא הקרוב לאלוקים עד שבצאתו אל האהל התעוררו
כל העם ונצברו פתח אהליהם, כדי שיחול עליהם רוח קדושה וטהרה כדרך מי שעולד
לפני הגביא שיחול עליו רוח קדושה והביטו אחריו עד בואו. וגם עבד "הבסה"
מציין העיון בדבר, שעיינו והשכילו בזרכי משה ובמידותיו להיות כמותו, שהיו
אומרים "אשרי ישלדתו".

קאסוטו: בפסוקים ח-י מתוארת התנהגותם של בני ישראל, שהיו מכבדים את משה כבוד רב
ומתיחסים בהערצה להתגלות אלוקים, סימן שהיו חזורים רוח תשובה ואמונה שלמה
בה' אלוקיהם ובמשה.

ס. כתבא "פרוש מדעי" לפ' ח': כמה מן היסודות ודכדוכי הנפש יש כאן: מי שהיו רגילים
לראות השכינה שורה בקרבם וביניהם עומדים ורואים אותה כשהיא משתקעת מחוץ
למחנה. אוי לו לגוי מומר שנתפטר מאלוקיו!

1. הסבר, מה ראה רש"י להכריע בפרושו לצד הדורש לשבח ולא הביא את
שתי הדעות?

2. מהו ההבדל שבין מלבי"ם לבין קאסוטו בפרוש "ההבסה אחרי משה"?

3. מי מן הפרשנים כאן עוזר לנו להבין את מקומה של הפסקה (ז - י"א)
במקום זה?

ג. י"א: ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו.

ברכות סג ע"ב "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים" - אמר ר' יצחק: אמר לו הקב"ה למשה:
"אני ואהא נסביר פנים בהלכה"

איכא דאמרי כך אמר לו הקב"ה למשה: "משה! כשם שאני הסברתי לך פנים - כך אתה
תחזיר פנים לישראל ותחזיר האהל למקומו".
"ושב אל המחנה" - אמר לו הקב"ה למשה: "עכשיו יאמרו: הרב בכעס וחלמיד בכעס -
ישראל מה תהא עליהם? אם אתה מחזיר האהל למקומו - מוטב, ואם לאו - יהושע בן
נון תלמידך משרת תחתך!" והיינו דכתיב: "ושב אל המחנה".

תנא דבי אליהו ח"ב פרק ד': ארבעים יום האמצעים נטל משה את האהל ויצא לו מחוץ למחנה.
והיו ישראל נוהגין אבלות בעצמן כל אותן הימים. עד שנתגלה מלך מלכי המלכים
הקב"ה - יהי שמו הגדול מבורך לעולם ועולם עולמים - ופתח לו פתח של רחמים,
ואמר הקב"ה למשה: "משה! מה עושין אותם עניים? מנודין לרב מנודין לתלמיד,
מנודין לי, מנודין לך. חזור בך והכנס למחנה!" שנאמר: "ודבר ה' אל משה פנים
אל פנים" איני יודע מקרא זה מה הוא אומר! כשהוא אמר "ושב אל המחנה" מלמד
שהתיר לו בדרו והכניס את האהל למחנה.

כתבא וחקבלת: ד"ה והשתחוו: אחרי שנשברה רוחם בקרבם על המתנה הגדולה שנאבדה מהם,
ואחרי חרסתם על הרע שעשו, היו מכניעים את לבבם בראותם גלוי שכינתו ית' בענן
שבפתח האהל והשתחוו מגדל בשתם.

י' ד"ה ודבר ה' אל משה: כאשר ראה הנוחן כליות ולב דכאות רוחם והכנעת לבבם
אליו, אז רחם עליהם, ודבר אל משה, שלא יתנהג עמם עוד כבסודים ונזופים
להחזיר אחוריו אליהם, ולהסתיר פניו מהם בהתרחקות האהל לבלי הניס בם, אבל יתראה
להם פנים אל פנים, כדרך המקבל את חברו בסבר פנים יפות וידבר עמם בפנים צהורות
כאשר ידבר איש אל רעהו האהוב עליו וכן בתנא דבי אליהו (ע' לעיל).
והטבין בחכמת המליצה ויודע הבדל בין דברי הנפש המטכלת (שפראכע דעס פערשטאנדעס)
ובין דברי הנפש המתאווה (שפראכע דעס אפפעקטס. כך!) ויצויר בנפשו את מאמר "פנים
אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו" בסימן הקריאה בסוף, להורות על התעוררות, יבין
כי זה הוא מאמר שלם בפני עצמו (אף שהיה מתראוי לומר "התראה פנים אל פנים")
ואין צורך להוסיף בו תיבה לחלופין, כי הסדר דבר נחוץ בהתעוררות, יעזוב תיבות
ומלות ספרות המובנות מעצמן.

א 1. הסבר את המקומות המסומנים בקו. (שים לב במיוחד לשאלה: למת אין
הוא יודע "מקרא זה מה הוא אומר"?)

2. כיצד מסביר בעל התגיא דבי אליהו את פסוקו וכיצד מסבירו בעל
הכתב וחקבלה? (סמן את הפסוק בסמני פסוק לטי פירוש הכוח"ס).

תשובות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ, קרית משה, ירושלים